

Munich Personal RePEc Archive

**COMMEMORATIVE COINS MADE
FOR CIRCULATION AS AN
ELEMENT OF STABILITY IN THE
MONETARY SYSTEM**

Matić, Branko

Ekonomski fakultet u Osijeku

11 September 2001

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/10724/>

MPRA Paper No. 10724, posted 29 Sep 2008 02:55 UTC

PRIGODNI OPTJECAJNI NOVAC KAO ELEMENT STABILNOSTI NOVČANOG SUSTAVA

1. UVOD

Stavljanje u središte interesa samo jednoga novčanog oblika, kojemu primarna namjena i nije isključivo novčani optjecaj, može se činiti pretjerano. Ipak, prigodni optjecajni kovinski novac postaje iznimno interesantan i učinkovit artefakt i medij s obzirom na svoje osobitosti i funkcije, s obzirom na sve češće inovacije u izradi kovinskog novca uopće, pa tako i prigodnoga optjecajnog novca, ali i s obzirom na dvije gotovo oprečne pojave: globalizaciju i istodobno okretanje vlastitoj nacionalnoj prošlosti.

U nekim državama emisija prigodnog optjecajnog kovinskog novca postaje čak jedan od elementa koji pridonose stabilnosti novčanog sustava.

2. PRIGODNI OPTJECAJNI KOVINSKI NOVAC KAO ELEMENT STABILNOSTI NOVČANOG SUSTAVA

Temelj svakog novčanog sustava čini novac. Opće je poznato da su se pojam, oblik i funkcije novca u dugom razdoblju njegova postojanja mijenjali, što je imalo utjecaja i na promjenu samog novčanog sustava. Ne upuštajući se u obrazlaganje općih postulata glede novca, njegove stabilnosti i kupovne snage te prava njegova izdavanja i poništavanja, gospodarenja njime odnosno njegova pravnog i ekonomskog statusa, može se uočiti važnost i korist od njegova izdavanja.

Iznimni probici iz ovog regalnog prava prvenstveno su bili u fiskalnoj sferi, a važnost fiskusa postupno je slabila te prepuštala mjesto nefiskalnim učincima ove djelatnosti.

U povijesnom razvoju novca prigodni novac vrlo se rano pojavljuje u funkciji obilježavanja nekog važnog događaja, najčešće vezanog za vladara ili njegovu obitelj. Razumljivo je da je taj prigodni novac istodobno bio namijenjen i novčanom optjecaju.

Sukladno tomu, praktično je prvi prigodni novac zapravo bio prigodni optjecajni novac. Daljnji razvoj novčarstva rezultirao je i drugim rješenjima u sferi prigodnog novca. Postupno se sve više pojavljuje prigodni novac koji ne mora služiti novčanom optjecaju.

Prelaskom kovinskog novca izvan prostora izdavatelja on zapravo postaje internacionalan i stoga počinje obnašati i neke funkcije koje do tada nije imao, a istodobno pruža niz mogućnosti glede prenošenja poruka i slično.

Sve te okolnosti, uz neka druga rješenja na novčanom planu, kao što je pravna regulacija više pitanja u svezi s novcem itd., čine temelj nekim postulatima u emisiji

suvremenoga prigodnog optjecajnog novca, koji su u biti numizmatički i ekonomski.

Razvojem novčanog sustava i afirmacijom papirnog novca bez obzira je li on konvertibilan za punovrijedni kovinski novac ili je on samo novac s prisilnim tečajem, ugrožava se kovinski novac uopće pa tako i prigodni optjecajni novac. Tada se pojavljuju predviđanja o potpunom nestanku kovinskog novca, a još su izrazitija u razdoblju prevladavanja knjižnog ili depozitnog novca kao nove novčane kategorije.

Sekundarne potrebe, ali dijelom i navike, upravo demantiraju ta predviđanja te kovinski novac ne samo da ne biva potpuno potisnut, nego naprotiv, doživljava renesansu. Unatoč strahovitom razvoju informatizacije koja znatno zahvaća i novčani sustav te ubrzava i olakšava novčane transakcije, nije potpuno potisnut taj novčani oblik. Niti globalizacija nije imala negativne učinke na kovinski novac.

Takva svojstva kovinskog novca, pronalaženje novih mogućnosti njegove uporabe, pojava novih potreba za tim novčanim oblikom te u mnogim državama sustavno vođena politika emisije toga novca, dovode do sasvim suprotnih kretanja od očekivanih.

Pri tome načela klasične numizmatike i prilagodba novčanog sustava novim potrebama pogoduju, s jedne strane, razvoju emisijske djelatnosti u tom segmentu, te, s druge strane, pogoduju postizanju više učinaka koji u konačnici rezultiraju stabilnošću novčanog sustava.

Danas je stabilnost novčanog sustava jedna od temeljnih zadaća svake ekonomske politike. S obzirom na globalizaciju suvremeni novac nema samo nacionalna obilježja. Zbog upućenosti svih država, u većoj ili manjoj mjeri, na međusobnu razmjenu, dolazi do dodira novca jedne države s novcem druge.

Zemlje stabilne valute, velike kupovne snage nacionalne novčane jedinice, dobrog odabira apoenske strukture, ali u konačnici i prihvaćanjem pojedinačnih apoena i svih apoena od korisnika, stvaraju se pretpostavke da kovinski novac, uključujući i prigodni optjecajni novac, postane važan element stabilnosti novčanog sustava. Ostvarenjem emisijske dobiti pri izdavanju prigodnog optjecajnog novca postižu se nefiskalni učinci. Ovisno o visini tog neporeznog opterećenja imatelja toga novca, odnosno (istodobno) prihoda njegova izdavatelja, moguće je govoriti o više ili manje uspješnoj emisijskoj politici. Dodatnim mjerama i prelaskom ovoga novca preko granica zemlje izdavatelja, ti se učinci multipliciraju. Time se javljaju i nove funkcije toga novca, kao što je nacionalni prestiž, promidžba izdavatelja, participacija na svjetskom numizmatičkom tržištu, itd.

3. STANJE I SVOJSTVA SUVREMENOG PRIGODNOG OPTJECAJNOG NOVCA

Pojam hrvatski prigodni optjecajni novac vezan je za otkove koji su nastali nakon osamostaljenja Republike Hrvatske.

Prvi prigodni optjecajni novac pušten je u optjecaj 1995. godine: 5 kuna - 500. obljetnica tiskanja Senjskoga glagoljskog misala, slijedi 1995. godine: 2 kune, 20 i

1 lipa - FAO; 1996. godine: 50 lipa - Europsko nogometno prvenstvo; 1996. godine: 1 kuna, 5 i 2 lipe - XXVI. Olimpijske igre, Atlanta; 1996. godine: 10 lipa - OUN.

Tom emisijom prigodnog optjecajnog novca obuhvaćeni su svi apoeni optjecajnog kovinskog novca. Zadržani su reversi svakog apoena optjecajnog novca (osim 5 kuna koji ima izmijenjen i avers i revers), a reversi su izmijenjeni.

Ujedno je ostao neizmijenjen materijal izrade (slitina) i tip kovanja.

Prigodni optjecajni kovinski novac izrađen je u 500.000 komada apoena od 2 kn, apoeni od 5 kn, 20 lipa, 1 lipe, 1 kuna, 2 lipe izrađeni su u 1.000.000 komada svaki. Do sada, to su najmanje otkovane količine novca namijenjena optjecaju u Hrvatskoj.

Emisijom ovog prigodnog optjecajnog novca Hrvatska ostvaruje emisijsku dobit kod apoena od 50 lipa te kod većih apoena, odnosno prosječno za sve apoene.

Godine 1997. pušta se u optjecaj prigodni optjecajni kovinski novac nominalne vrijednosti 25 kuna. Time se niz prigodnog novca proširuje na još jedan tip. Stilski, ovaj novac nastavak je temeljnog određenja reversa optjecajnog kovinskog novca, ali u biti, nosi posebno umjetničko promišljanje ove strane novca.

Taj apoen namijenjen je za obilježavanje posebnih prigoda, stoga je izgled lica ovoga novca različit, ovisno o prigodi izdavanja i obilježavanja. Reversi ovoga apoena isti su za svaku prigodu.

Prigodni optjecajni kovinski novac nominalne vrijednosti 25 kuna ima oblik pravilnog dvanaesterokuta i izrađen je od dvodjelne slitine. Jezgra je zlatne boje, a ima sljedeći sastav: bakar 92 %, aluminij 6 % i nikl 2 %. Prsten je srebrenaste boje te ima sljedeći sastav: bakar 75 % i nikl 25 %. Odabir takve slitine osigurao je vrlo atraktivan izgled kovanice, ali istodobno i vrlo postojani materijal od kojeg je kovanica izrađena. Apoena od 25 kuna ima težinu 12,75 grama, promjer 32 milimetra, gladak obod te je izrađen po pravilima germanskog kovanja. S obzirom na svoja tehnička svojstva, pogotovo veličinu promjera, taj apoen svojevrsna je specifičnost na numizmatičkom tržištu. Također je prvi dvanaesterokutni otkov u dvodjelnoj slitini u svijetu. Osobito je važno da emisijom ovoga prigodnog optjecajnog novca Hrvatska ostvaruje emisijsku dobit. Do sada je izdano 1.800.000 komada ovoga apoena (nominalna vrijednost 45.000.000 kuna) što omogućuje ostvarenje emisijske dobiti od približno 6.750.000 kuna.¹

Autor svih motiva prigodnog optjecajnog kovinskog novca nominalne vrijednosti 25 kuna (avers i revers) je prof. Damir Mataušić, akademski kipar.

Do danas je izdano šest prigodnih motiva (kataloških brojeva) u 300.000 primjeraka svaki, i to godine:

¹ Izračun autora temeljen na znanjima u svezi s emisijskom dobicom u nekim kovnicama u svijetu o ostvarenju emisijske dobiti koje imaju gotovo istovjetnu tehnologiju proizvodnje. Troškovi su izrade 15 % od nominalne vrijednosti.

- 1997. - Hrvatsko Podunavlje
- 1997. - Prvi kongres hrvatskih esperantista
- 1997. - Primanje Republike Hrvatske u OUN
- 1998. - EXPO Lisabon 1998.
- 1999. - EURO
- 2000. - 3. tisućljeće.

Koristeći ovaj prigodni optjecajni kovinski novac u svakodnevnom životu ili ga čuvajući u numizmatičkim, ali i drugim zbirkama, vjerojatno ne pomišljamo što je prethodilo konačnom odabiru motiva. Zahvaljujući prof. Mataušiću² u nastavku se daju prikazi nekih prijedloga za hrvatski prigodni optjecajni kovani novac nominalne vrijednosti 25 kuna. Na slici br. 1. prikaz je neusvojenog reversa novca od 25 kuna.

Slika 1.

Ovaj revers ima jedan list hrasta više (5 listova).

Hrvatsko Podunavlje

Neusvojeni dizajn aversa ovoga novca prikazan je na slici 2. Kockasti raster nema naglašeno svako drugo polje (pomoću crtica), što asocira na elemente hrvatskoga grba na usvojenom dizajnu.

Slika 2.

² Zahvaljujem se gospodinu Mataušiću na njegovoj ljubaznosti i spremnosti da ustupi prijedloge-skice za prigodni optjecajni novac, te na ugodnim trenucima rasprave o tim artefaktima.

Neprihvaćeni dizajn čini i crtež na kojem su ispisana imena gradova u Hrvatskom Podunavlju (B. Manastir, Osijek, Vukovar, Vinkovci i Ilok). Raster također nema naglašениh polja (sl. 3.).

Slika 3.

Jedan od prijedloga jest i crtež (sl. 4.) koji ima obodno natpis HRVATSKO PODUNAVLJE i naznačenu godinu mirne reintegracije ovoga dijela Hrvatske - 1997., ispisanu u vanjskom obodu. Prikaz zemljovida ovoga područja, za razliku od prethodnih prijedloga i usvojenog dizajna aversa ovoga motiva, nalazi se u unutarnjem prstenu i nema naglašena polja u rasteru.

Slika 4.

Prvi kongres hrvatskih esperantista

Neusvojeni dizajn otkova od 25 kuna s ovim motivom ima ispisani tekst PRVI KONGRES HRVATSKIH ESPERANTISTA u gornjem dijelu prstena. Kao protuteža ovom natpisu na donjem dijelu nalazi se isti tekst ispisan na esperantu UNUA KONGRESO DE KROATAJ ESPERANTISOJ te oznaku kovanja 1997. u dijelu stiliziranog slova E. Elipsa ujedno zahvaća dijelom i prsten ovoga novca (sl. 5.).

Slika 5.

Neprihvaćeni dizajn ove kovanice moguće je podijeliti u dvije grupe.

Prvu skupinu čine prijedlozi s nadnevkom 15. 2. 1992., koji je bio očekivani datum primanja Republike Hrvatske u Svjetsku organizaciju. Slika 6. prikazuje dizajn koji je u ostalim elementima istovjetan usvojenom. Prijedlog dizajna koji se od prethodnog razlikuje u izostanku zemljovida Hrvatske prikazan je na slici 7.

Slika 6.

Slika 7.

Prikaz na slici 8. od prethodnog se razlikuje u dodanom zemljovidu Hrvatske u gornjem lijevom dijelu crteža.

Slika 8.

Slika 9.

Prijedlog za kovanicu s ovim motivom čini i crtež aversa s polukružnim natpisom REPUBLIKA HRVATSKA U O.U.N. 1997. na vanjskom prstenu te prikazom zemljovida kontinenta omeđenog s dva lovorova vijenca, s tri kvadratića kao simbola i asocijacije na hrvatski grb (sl. 9.). Ovom prijedlogu gotovo je istovjetan prikaz na slici 10., ali tu nema nadnevka. Prikaz na slici 10. od prethodnog se razlikuje u detalju zamjene kvadratića zemljovidom Hrvatske u gornjem lijevom dijelu jezgre (sl. 11.).

Slika 10.

Slika 11.

Treće tisućljeće

Treće tisućljeće svakako je poseban izazov, pogotovo za njegove suvremenike.

Neusvojeni prijedlozi motiva čine osam crteža.

Na tri crteža (slika 12., 13. i 14.) prevladavaju kršćanski motivi, koji su usko povezani s trećim tisućljećem. Na crtežu broj 12. nalaze se hrvatski motivi (hrvatski pleter).

Slika 12.

Slika 13.

Slika 14.

Crtežima prikazanim na slikama 15., 16. i 17. prevladava simbol i temelj no-
voga tisućljeća - čip, i na prve dvije slike čovjek kao ishodište svega.

Slika 15.

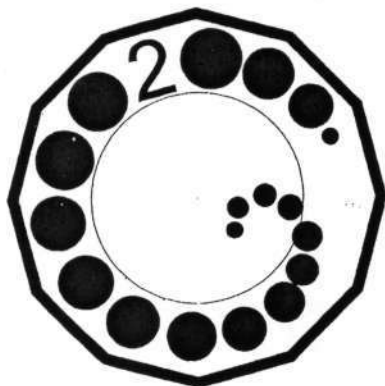
Slika 16.

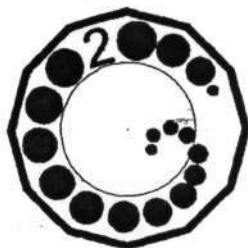
Slika 17.

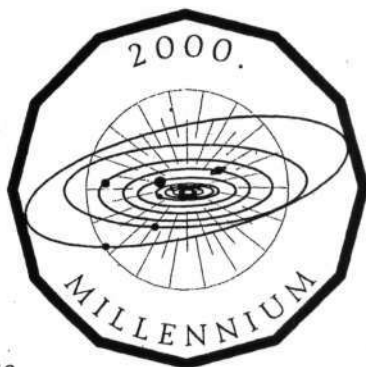
Predloženi dizajn na slici 18. bez tekstualnog je dijela, s izvrsno ukomponiranim brojkom dva u niz kružića. Dominira njegoja jednostavnost, gotovo apstraktnost.

Slika 18.

Crtežom na slici 19. dominira stilizirani prikaz Sunčeva sustava s natpisom na latinskom jeziku MILLENNIUM i godinom 2000.

Slika 19.

5. ZAKLJUČAK

Danas, kada prevladava papirni i knjižni novac, kada se platne transakcije obavljaju u trenutku s pomoću elektronike i kada neki već govore o virtualnom novcu, kovinski novac ipak pokazuje svoju vitalnost, važnost i potrebu svoga stvaranja. Jedan specifičan oblik toga novca - prigodni optjecajni novac to izuzetno potvrđuje uz obnašanje svojih temeljnih funkcija, kao što je funkcija transakcijskog sredstva, funkcija sredstva plaćanja i prometna funkcija. Taj novčani oblik može imati važnu ulogu u monetarnoj ekonomiji - kao element stabilnosti novčanog sustava, ne umanjujući njegovu numizmatičku važnost.

Put do toga artefakta dug je i složen. U sebi sublimira više znanstvenih područja te umjetničko promišljanje i talent.

LITERATURA

1. Brozović, Dalibor, Kune i lipe - novac Republike Hrvatske, Narodna banka Hrvatske, Zagreb, 1994.
2. Srb, Vladimir; Matić, Branko, Kovani novac Republike Hrvatske, Agencija za komercijalnu djelatnost, Zagreb, 1999.
3. Mataušić, Damir, Skice za prigodni optjecajni kovinski novac.

SUMMARY

COMMEMORATIVE COINS MADE FOR CIRCULATION AS AN ELEMENT OF STABILITY IN THE MONETARY SYSTEM

Key words: commemorative coins made for circulation, numismatics, monetary economy, monetary system

Commemorative coins made for circulation, in addition to their numismatic function, may affect monetary stability, if some prerequisites are fulfilled and certain measures of monetary policy implemented.

Those who issue such commemorative coins may combine these functions to bring about some other effects in their broader interest.

The author attempted to prove the above on the example of contemporary Croatian commemorative coins, whose introduction is being proposed.